

M. Pak

ATLAS SVETA ZA OSNOVNE IN SREDNJE ŠOLE

Pred nami je dragocen vzgojnoizobraževalni pripomoček Atlas sveta, ki sta ga s sodelavci pripravila Borut Ingolič in Jakob Medved. Kartografske osnove so povzete po Westermannovem Diercke Weltatlasu, medtem ko je delo opisa in montaže opravil Geodetski zavod SR Slovenije. Sam izid Atlasa je plod timskega dela. Prvič smo dobili zares sodoben tovrstni učni pripomoček s številnimi tematskimi kartami, ki omogočajo pojave in procese prostorsko opredeliti in ovrednotiti v njihovi medsebojni primerjavi na določeni stopnji sinteze. Drugič so učencem na voljo tematske karte Jugoslavije, kar je nedvomno v ospredju zanimanja pri pouku geografije in vzgoji bodočih samoupravljalcev sploh. Tretjič je Geodetski zavod SRS razvijal svojo tehnologijo, ki jo bo s pridom uporabljal pri pripravi bodočih kart, atlasov in Atlasa SR Slovenije. In četrtič, opravljenega je bilo veliko dodatnega dela pri pripravi celotnega tekstovnega in imenskega dela atlasa ter seveda še številna druga dela, ki sestavljajo atlas, od pojasnil o pisavi geografskih imen, do številnih vsebinskih popravkov.

Vsebine atlasa ne bi predstavljal, ker je to opravljeno v njegovem uvodnem delu, kjer so obrazloženi tudi nekateri problemi same vsebine in izdelave atlasa. Podal pa bi nekaj misli, ki so se mi ob pregledu tega izjemno koristnega učbenika porodile in ki naj bi vzbudile učitelje geografije, ki atlas uporabljajo pri svojem vsakdanjem delu z učenci, da o njem več spregovorijo tudi v Geografskem obzorniku in tako prispevajo h kvaliteti ponatisa in drugih podobnih učbenikov, ki bodo nedvomno morali slediti, prvi najbrž za Jugoslavijo.

Kartografski del atlasa je sestavljen iz fizičnih kart posameznih kontinentov, območij in držav, kar predstavlja nekakšen uvod v prikazovanje posameznih tematik, največkrat gospodarske izrabe prostora in gospodarstva kot takega. Tudi gospodarstvo je predstavljeno po različno velikih enotah, od kontinentov, do posameznih manjših območij, v katerih se nek pojav konkretno manifestira, upoštevajoč pri tem možnosti generalizacije, ki je nedvomno mnogo lažja pri kartah v manjših merilih kot pri kartah manjših območij. Takšen tipičen primer so karte kmetijstva, oziroma izrabe prostora, ki generalizirano prav dobro podajo pregled posameznih pojavov za najširše območje. Ob tem se pa pri takšnih kartah postavljata dve vprašanji, preglednosti in zaznavnosti sploh. Ob obilici znakov za isti pojav in še dodatni obilici znakov za več pojavov je v marsikaterem primeru težko opredeliti pravilno vrednost koncentracije posameznega pojava samega in znotraj skupine pojavov. Ker so znaki tudi različne velikosti glede na vrednost posameznega pojava, ta razlika ob takšnem zgoščevanju in prepletanju premalo izstopa. Podobno je ob veliki koncentraciji znakov za različne pojave na manjših kartah, kjer je na hitro nemoogoče ločiti nekatere barve v istih znakih, kot je to primer na str. 27, na karti kmetijskih pridelkov. Seveda pa ti problemi, ki sicer ostajajo odprti, bistveno ne zmanjšujejo vrednosti prikazov posameznih pojavov v prostoru.

Med drugim so posebno številni prikazi velikih mest, ki so vsekakor izredno koristni, saj so mesta središče življenja neke države ali pokrajine že skozi dolga desetletja, v novejšem času pa še posebej. Prav velikokrat je podana funkcijska struktura teh mest, ki poleg samega položaja in razprostranjenosti ter prometne povezanosti mest nazorno prikazuje tudi njihovo funkcijsko členitev. Seveda so ti prikazi za posamezna mesta nekoliko različni, posamezni funkcijski predeli pa sila različno imenovani. Verjetno bi bilo v atlasu, ki predstavlja na vsaj podoben, če že ne isti metodologiji temelječo kartografsko predstavo pojavov, bolje poenotiti označevanje posameznih mestnih predelov po splošno veljavnih terminih in s tem nekoliko posplošiti zelo heterogeno označevanje. Tako se na primer pojavljajo oznake za stanovanjske četrti visokega sloja, vilske četrti, četrti bogatašev, med katerimi pa v bistvu ni

nobene razlike in bi lahko uporabljali za vse kar prvo označbo. Ali večkrat uporabljen termin središče mesta, ki nekaj določenega pomeni, lahko pa še trgovsko središče itd. V Londonu pa City ni središče Londona, ampak je poslovno središče, medtem ko je središče mesta mnogo širši, toda težko določljiv pojem, ki ga karta zato tudi posebej ne opredeljuje. In še primer Beograda, ki je povsem upravičeno predstavljen v večjem merilu, vendar je njegova funkcijska členitev zaradi pomanjkanja ustreznega gradiva močno shematična.

Vsekakor je pozitivna vključitev nekaterih tematskih kart Jugoslavije, žal jih je še vedno premalo, da bi dobili bolj popolno podobo regionalnih struktur in procesov v Jugoslaviji. Verjetno je za pripravo teh kart zmanjkalo časa, pa je zato v njih nekaj pomanjkljivosti, na katere je koristno opozoriti v smislu točnega informiranja uporabnikov atlasa. Na strukturno tektonski karti Jugoslavije v merilu 1 : 6 000 000 so Rodopi prikazani po že vrsto let neveljavni omejitvi, ki sega mnogo predaleč na zahod, kar se je do danes obdržalo v osnovnošolskih učbenikih. Zahodna meja Rodopom poteka po gorah Plauša, Gradeška gora, Konačka gora, vzhodni del Skopske Črne gore, Vidcjevica, Jastrebac, Juhor, proti Vršačkim goram in so jo povzeli vsi novejši geografski učbeniki. Na isti karti tudi skupen prikaz kotlin in kraških polj ni posrečen. Ponekod so prikazane v resnici majhne enote, ali so ti prikazi neustrezne velikosti, medtem ko nekaterih precej obsežnejših enot na karti sploh ni (na primer Celjska kotlina itd.). Zelo zanimiva je karta gospodarstva, prebivalstva in politične razdelitve Jugoslavije na str.19, ki je zelo koristna, lahko bi rekli celo nujna, za avtorje karte pa izredno zahtevna. Prav na tej karti odseva potreba po sodelovanju zelo širokega kroga strokovnjakov. Na njej je namreč več pomanjkljivosti, na katere bi morali biti pozorni, ker pomanjkljivo informirajo. Tako je v legendi oznaka za kraške goličave, prikazane pa so samo na Dugem otoku, čeprav oksegajo v našem primorju obsežne površine na ctokih in na obali, pod Velebitom, Bickovem, Mosorjem in še zlasti v Hercegovini ter v Črni gori. Tudi agrarna izraba tal ni odsev sedanjega stanja. Tako v Sloveniji skorajda nimamo prikazane proizvodnje pšenice in koruze, pač pa ta močno izstopa na visokih kraških poljih v Bosni, kjer je v resnici zaradi depopulacije, prastrukturiranja in odseljevanja prebivalstva komajda še prisotna. Manjka tudi vrsta oznak za razne vrste kmetijske proizvodnje.

Skratka, moj namen in verjetno tudi moja naloga je, da poleg pohval izredno prizadevnim sestavljalcem in komplimentom k tehnični in strokovni sestavi atlasa vendarle tudi opozorim na pomanjkljivosti in probleme, ki pač redno spremljajo tako obsežno delo in ki se pojavljajo tudi, če je število sodelavcev še tako veliko in kvalitetno. Vsekakor se tako nehvaležnega dela malokdo loti in zato gre sestavljalcem še posebna zahvala za ves trud in čas, ki so ga vložili, ki jim še zdaleka ni bil in ne bo poplačan. Z Atlasom smo dobili izredno dragocen priročnik za vse vrste šol, ki predstavlja tudi veliko uveljavitev geografije same. Hkrati pa ta dosežek geografe opozarja in zavezuje, da se čim prej lotijo priprave raznih kart in atlasov za vse vrste potreb, kajti sicer homo med tistimi strokami, ki bodo po tej dejavnosti zaostale, čeprav bi naj geografija s kartografijo vodila celotno prizadevanje na tem področju.